

Motion till riksdagen 2010/11:Ju400

av Ulf Holm m.fl. (MP)

Stärkt arbete mot hatbrott

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut	2
Miljöpartiets maktanalys	3
Stärkt diskrimineringsarbete mot hatbrott	3
Rådgivning och lokalt antidiskrimineringsarbete	4
Granska den generella politiken	4
Operation HBTQ-frid	5
Återinför hatbrott som prioritering	5
Transpersoner ska omfattas av lagens skydd	5
Ny hetslagstiftning	6
Illa underbyggd praxis har urholkat hetslagstiftningen	6
”Hate speech” har ersatt ”missaktning”	7
En översyn av hetslagstiftningen krävs	8

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en lag om strukturell diskriminering.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över formerna för ett mer långsiktigt ekonomiskt stöd till antidiskrimineringsbyråer och organisationer som arbetar mot diskriminering.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det i Diskrimineringsombudsmannens uppdrag ska ingå vägledning av stat, landsting, regioner och kommuner i diskrimineringsfrågor.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inrätta statliga utredningar som granskar de rättspolitiska, socialpolitiska och familjepolitiska områdena ur ett normkritiskt perspektiv.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Diskrimineringsombudsmannen ska ges i uppdrag att genomföra en kampanj för HBTQ-frid.¹
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att hatbrott ska vara ett prioriterat område för polis- och åklagarväsendet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att könsidentitet/könsuttryck ska omfattas av brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att könsidentitet/könsuttryck ska omfattas av brottsbalkens straffskärpningsregel.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att könsidentitet/könsuttryck ska omfattas av brottsbalkens förolämpningsregel.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att könsidentitet/könsuttryck ska omfattas av diskrimineringsskyddet i regeringsformen.²
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av hetslagstiftningen.

¹ Yrkandena 1–5 hänvisade till AU.

² Yrkande 10 hänvisat till KU.

Miljöpartiets maktanalys

Miljöpartiet arbetar för ett samhälle där alla människor oavsett kön, ålder, etnicitet, funktionsnedsättning eller sexuell läggning får samma förutsättningar i livet. Miljöpartiet utgår från en feministisk och intersektionell maktanalys, vilket innebär att vi ser flera olika maktstrukturer samverka och som måste förklaras på olika sätt. Vi tror att den bärande patriarkala strukturen i samhället måste förändras i grunden för att vi ska kunna ändra förhållandet mellan könen. Med hjälp av den intersektionella analysen ser vi att en persons status aldrig avgörs bara av till exempel kön, eftersom en kvinna aldrig ses som bara kvinna. En svart kvinna möter en viss sorts hinder, en äldre kvinna ett annat hinder och en muslimsk kvinna ett tredje. Vissa strukturer, som rasistiska och homofoba sådana, kan delvis förklaras med att grupper som har mindre makt också utgör minoriteter i samhället, vilket gör att majoriteten har lätt att ignorera deras perspektiv. Diskriminering och utsatthet hos kvinnor, som utgör en majoritet av befolkningen, måste istället förstås utifrån en könsmaktsordning.

Men de olika strukturerna samspelar och det går inte att säga att en kvinna i alla lägen är underordnad en man eller att en invandrad person alltid är underordnad en svenskfödd.

Maktförhållandet i mötet beror på alla delar av våra identiteter; vårt kön, etnicitet, vår sexuella läggning, ålder, genusuttryck och huruvida vi har en funktionsnedsättning eller inte.

Heteronormativiteten som begrepp kommer från queerforskningen och kan sammanfattas i att människor förväntas födas som ett av två kön, utveckla ett genusuttryck som överensstämmer med det biologiska könet och sedan bli förälskade i, gifta sig med och bilda familj med en person av det motsatta könet som de delar resten av livet med.

Normen om att barn behöver två föräldrar som lever i en parrelation är stark. Politiken kan orsaka problem för föräldrar som inte lever i den konstellationen. Därför driver vi sedan tidigare att ensamstående kvinnor ska ha rätt till insemination och att barn ska kunna ha fler vårdnadshavare än två. Därför behövs både en feministisk, antirasistisk, intersektionell politik för lika rättigheter och ett motarbetande av könsmaktsordningen, främlingsfientligheten och andra utestängande normer.

Stärkt diskrimineringsarbete mot hatbrott

Möjlighet att processa strukturell diskriminering

Ansvar för att vi blir drabbade av strukturell diskriminering kan aldrig läggas på enskilda personer. Idag måste du själv ha upplevt diskriminering riktad mot din egen person för att kunna anmäla. Det innebär att du inte kan reagera på att någon annan utsatts för diskriminering eller om ett företag ägnar sig åt

Fel! Okänt namn på

strukturell diskriminering i exempelvis prissättning eller regler. Det kan bli aktuellt för ideella intresseorganisationer att föra talan mot företag eller myndigheter som har uppdragats diskriminera enskilda. Sådana fall är värdefulla att kunna driva principiellt i domstol. Därför bör lagen skrivas om så att även ej direkt drabbade individer ska kunna anmäla strukturell diskriminering.

Under de senaste åren har flera krogdiskrimineringsfall uppmärksammats där tingsrätten ogiltigförklarar talan om olaga diskriminering på krogen, trots flera polisens vittnesmål om att målsägandena inte var berusade. Detta har föranlett åklagare att inte längre driva fall till domstol som rör krogdiskriminering på grund av etnicitet. Det är en allvarlig situation där tingsrätten ger prejudikat till polisens och åklagarnas arbete. I slutändan blir lagen mot olaga diskriminering en papperstiger. Det är hög tid att damma av utbildningarna inom domstolsväsendet kring frågor om diskriminering och att göra dessa obligatoriska. Vi vill även att nämndemännen ska genomgå utbildning i diskrimineringsfrågor. Detta bör kunna finansieras genom omprioriteringar inom befintliga resursramar.

Rådgivning och lokalt antidiskrimineringsarbete

För att människor ska bli informerade om vilka rättigheter de har vid diskriminering bör kommunerna säkerställa tillgången till rådgivning. Detta kan ske på olika sätt, men Miljöpartiet förordar att staten stärker arbetet för antidiskrimineringsbyråer och frivilligorganisationer som organiserar grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen. Fördelen med att ha kompetens för vägledning ute i intresseorganisationer är att där finns ett uppbyggt förtroendekapital hos de personer som löper störst risk för diskriminering.

Majoriteten av byråerna och frivilligorganisationerna överlever med projektstöd. Miljöpartiet anser att stödet till den här sortens organisationer, som kommer att behövas inom överskådlig framtid, måste vara mer långsiktigt. Regeringen bör se över hur formerna för ett sådant ekonomiskt stöd kan se ut.

Granska den generella politiken

Sverige är idag till stor del anpassat efter en homogen befolkning. Hela den generella politiken måste genomlysas med ett normkritiskt öga, område för område. I det här avseendet anser Miljöpartiet det vara särskilt angeläget med en översyn av det rättspolitiska, socialpolitiska och familjepolitiska området ur perspektivet för HBTQ (homo-, bi-, trans- och queerpersoner). Vi förordar därför att utredningar snarast tillsätts om detta. Den här utmaningen sker inte enbart med lagstiftning och politiska beslut utan framför allt med en norm- och attitydförändring i samhället som pågår, framför allt i det civila samhällets arbete med mångfaldsfrågor.

Operation HBTQ-frid

En särskilt våldsutsatt grupp är HBTQ-personer. År 2007 anmäldes över 700 homofoba brott, varav drygt 180 var våldsbrott. Politiskt ansvar i en demokrati innebär att det finns kunskap om det allvarliga med hatbrott i samhället. Kunskapen om hatbrott är låg, inte bara hos polis och allmänhet utan också hos de utsatta själva. Många homo- och bisexuella och transpersoner har inte tillräcklig kunskap för att avgöra om de utsatts för ett hatbrott eller vågar inte anmäla. Det behövs en kampanj för ökad medvetenhet – en ”Operation HBTQ-frid” som syftar till att få fler homo- och bisexuella och transpersoner att anmäla hatbrott och samtidigt öka kunskapen hos allmänhet och myndigheter. Ett liknande projekt, ”Operation Kvinnofrid”, som syftar till att få kvinnor att anmäla kvinnofridsbrott, har genomförts med preliminärt gott resultat och kan tjäna som förebild. Miljöpartiet anser att en sådan kampanj borde kunna genomföras inom ramen för Diskrimineringsombudsmannens verksamhet och finansieras genom en omprioritering av befintliga medel. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett HBTQ-fridsprogram.

Återinför hatbrott som prioritering

I 2008 års regleringsbrev tog regeringen bort hatbrott som ett särskilt prioriterat område för Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten. År 2008 polisanmäldes 5 900 hatbrott, en ökning med 2 350 anmälningar jämfört med föregående år. Ökningen beror till stor del på den utvidgade definitionen av hatbrott. Enligt Brottsförebyggande rådet hade en femtedel av de anmälda hatbrotenna homofobiska motiv. Under 2000-talet har en drastisk ökning av anmälda hatbrott skett, något som delvis förklaras genom en faktisk ökning av hatbrotenna med homofobiska motiv. Hatbrotenna innebär en särskild otrygghet för alla i de utsatta grupperna och drabbar således indirekt många fler än de direkta brottsoffren. I 2011 års regleringsbrev bör prioriteringen vara återinförd och Rikspolisstyrelsen få i uppdrag att öka samtliga polisers kompetens kring hatbrott.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att hatbrott åter bör bli ett prioriterat område för Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten.

Transpersoner ska omfattas av lagens skydd

Transpersoner – det stundtals bortglömda t:et i hbt-familjen – är en paraplyterm som omfattar transsexuella, transvestiter, transgenders och andra som på något sätt överskrider könsgränserna och som själva vill definiera sig som

Fel! Okänt namn på

transpersoner. Transfrågor har alltså inte nödvändigtvis något med sexualitet att göra utan handlar om könsidentitet och könsuttryck. Med könsidentitet avses det kön som en person identifierar sig med. Många transpersoner, till exempel transsexuella, har en könsidentitet som inte överensstämmer med det kön som registrerades vid födseln. En människas könsuttryck handlar om hennes utseende och beteende. Många transpersoner, som till exempel transvestiter, har ett uttryck som inte överensstämmer med det som utgör normen för det kön som registrerades vid personens födsel.

Transpersoner omfattas idag inte av hetslagstiftningen, trots att transpersoner är en av de mest utsatta grupperna i samhället när det gäller diskriminering, hets och hatbrott. Könsidentitet/könsuttryck bör därför läggas till i brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § och straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 utvidgas så att det ses som en försvårande omständighet om syftet med ett brott är att kränka en person på grund av personens könsidentitet/könsuttryck. Därutöver bör förolämpningsregeln i 5 kap. 5 § 4 brottsbalken även skydda transpersoner så att brottet förolämpning ska falla under allmänt åtal om förolämpningen anspelar på personens könsidentitet/könsuttryck. Inte minst bör diskrimineringskyddet i regeringsformen utvidgas så att även könsidentitet/könsuttryck omfattas.

Ny hetslagstiftning

I Sverige kriminaliserades hets mot folkgrupp första gången 1948. Genom åren har lagstiftningen ändrats flera gånger, senast 2003, då lagen kom att omfatta hot och missaktning mot homo- och bisexuella.

Genom åren har domstolarna haft att hantera den svåra avvägningen mellan människors rätt till skydd mot hot och våld på grund av sitt ursprung och den grundlagsskyddade yttrandefriheten. Praxis har varit förhållandevis tydlig och polis och åklagare har haft hyfsade riktlinjer att gå efter.

Sedan 2005 har dock en oroande utveckling skett. Högsta domstolen har genom fyra avgöranden skapat en situation där det råder stor osäkerhet om vad som är straffbart eller inte. I tre av dessa fall har domstolen funnit att dagens hetslagstiftning strider mot den i Europakonventionens artikel 10 skyddade rätten till yttrandefrihet. Det råder nu en osäkerhet i hela rättskedjan om vad som gäller.

Illa underbyggd praxis har urholkat hetslagstiftningen

I rättsfallet NJA 2005 s. 805 friades pingstpastorn Åke Green från åtal om hets mot folkgrupp. Green hade i sin predikan, som han bland annat skickade som referat till lokalpressen efter gudstjänsten, anfört att homosexualitet var en sexuell abnormitet, och att sådana var som cancersvulster på människokroppen. HD menade att Greens uttalanden visserligen utgjorde hets mot folkgrupp enligt svensk rätt, men inte kunde anses vara s.k. hate speech i den

mening som Europadomstolen utvecklat begreppet i sin praxis. Enligt Europadomstolen är det endast "hate speech" som får förbjudas. En fällande dom skulle därför strida mot Europakonventionens skydd för religions- och yttrandefriheten (art. 9 och 10). Sedan Greendomen har två ytterligare rättsfall utvecklat HD:s tolkning av Europakonventionen i relation till den svenska hetslagstiftningen. I rättsfallet NJA 2007 s. 805 I åtalades den ansvarige för en Internetsajt för att inte ha tagit bort inlägg i vilka det bland annat anförts att de män som inte kan avstå från homosexuellt umgänge bör straffas med döden genom att hängas på pålar på stadens torg. HD friade den tilltalade, dock med minsta möjliga majoritet, dvs. tre mot två ledamöter. HD menade att han varken gjort sig skyldig till hets mot folkgrupp, medhjälp till hets mot folkgrupp eller brott enligt den särskilda lag som reglerar ansvar för elektroniska anslagstavlor (1998:112).

I NJA 2007 s. 805 II var den ansvarige utgivaren för Nationalsocialistisk fronts webbsida åtalad. En artikel om romer på sidan avslutades med följande lösryckta utdrag ur Bonniers konversationslexikon: "Z. visa en utpräglad parasitkaraktär och en naturlig obenägenhet för hårt eller regelbundet arbete" samt "Z:s främsta förvärvsgrenar äro stöld, tiggeri samt spådoms- och trolldomskonster". Den tilltalade friades av tre av domstolens ledamöter; två ville fälla.

"Hate speech" har ersatt "missaktning"

Vad vi ser är alltså att domstolarna sedan 2005 har höjt ribban betydligt för vad som krävs för att döma någon till hets mot folkgrupp. Religiösa sammanhang har blivit en fristad i vilken nästan vad som helst får sägas med hänvisning till religionsfriheten.

Samtidigt har lagens krav på "missaktning" ersatts mot en helsvensk tolkning av Europadomstolens begrepp "hate speech". Problemet är att det har ifrågasatts huruvida Högsta domstolen har gjort en riktig bedömning av vad som avses med "hate speech".

Europadomstolens praxis är omfattande och inte helt konsekvent. Europadomstolen har också uttalat sig om vad "hate speech" är i det i Greendomen endast i förbigående omnämnda målet *Gündüz mot TR* (appl. 35071/97). Här understryker Europadomstolen att det till och med kan vara nödvändigt att bestraffa alla uttryck som "sprider, hetsar till, främjar eller rättfärdigar hat som baseras på intolerans (också religiös intolerans)", inte minst av hänsyn till – och detta understryker domstolen särskilt – att tolerans och respekt för alla människors lika värde[ighet] ('respect for the equal dignity of all human beings') utgör grundvalen för ett demokratiskt och pluralistiskt samhälle. Europadomstolen hänvisar därvidlag (p. 40 som i sin tur hänvisar vidare till p. 22–24) till att hänsyn skall tas till en rad internationella instrument, bl.a. en allmän rekommendation (nr 7) från Europarådets kommission mot rasism, främlingsfientlighet och intolerans (ECRI). I den rekommendationen anges att med rasism ska förstås bl.a. "en uppfattning, grundad på ras, hudfärg, språk, religion, nationalitet eller nationellt eller etniskt ursprung, som rättfärdigar

Fel! Okänt namn på

förakt för en person eller en grupp av personer”. Varför dessa Europadomstolens vägledande kommentarer inte skulle kunna tillämpas på motsvarande sätt när det gäller förakt för homosexuella som grupp, särskilt mot bakgrund av Europadomstolens rättspraxis när det gäller homosexuellas rättigheter enligt konventionen, är svårt att förstå. HD nämner emellertid i sin dom i Greenmålet inte Gündüz i dessa delar. Därför får vi inte heller något svar på den frågan. Det har anförts att om uttalandena i det ovanstående rättsfallet var ”hate speech”, kan man då verkligen mena att de svenska uttalandena inte var det? Om detta har Ombudsmannen för diskriminering på grund av sexuell läggning skrivit en omfattande artikel (<http://www.homo.se/o.o.i.s/2361>).

En översyn av hetslagstiftningen krävs

Miljöpartiet menar att hetslagstiftningen är en central del i rättssamhället. Det går inte att bortse från sambandet mellan hets och våld. Genom att tillåta att etniska minoriteter och homosexuella utmålas i offentligheten som hotfulla och mindre värda skapas ett samhällsklimat i vilket vissa upplever det som riktigt och rimligt att gå från ord till handling.

En effektiv hetslagstiftning handlar inte att inskränka människors åsiktsfrihet. Det ska stå var och en fritt att ha vilka tankar den vill om vem den vill. Vad hetslagstiftningen ska uppnå är att sådana tankar inte agiteras på ett sätt som ökar risken för våld mot utsatta grupper.

Hets handlar i själva verket ytterst om att avhumanisera en folkgrupp. Den som hetsar vill minska människovärdet hos dem man hetsar mot, antingen i samhällets eller bara i den egna gruppens ögon. Det uttryckliga eller implicita syftet är ytterst att möjliggöra våldsutövning mot den utsatta gruppen.

Den juridiska röra som uppstått måste redas ordning i. I dagsläget är det högst oklart i vilken utsträckning vår hetslagstiftning över huvud taget gäller rent juridiskt – lagen säger en sak medan Högsta domstolen säger en annan. Detta får konkreta verkningar när polis och åklagare ska fatta beslut om ingripanden. Skyddet framför allt för homosexuella har tveklöst urholkats. Det måste i detta läge vara vår uppgift som lagstiftare att se till att Sverige har en fungerande hetslagstiftning som når upp till medborgarnas berättigade krav på förutsebarhet, effektivitet och rättssäkerhet.

Vi föreslår därför att en översyn omedelbart inleds. Uppgiften ska vara att noggrant granska Europakonventionen och Europadomstolens praxis och därefter föreslå en reviderad hetslagstiftning som upprätthåller utsatta gruppers skydd. I förarbetena till den nya lagen måste vi som lagstiftare tydligt ange hur vi förstår Europadomstolens praxis och hur lagen relaterar till begreppet ”hate speech” och till konventionens skydd av yttrandefriheten. Alternativet – att passivt se på hur människor utsätts för oprovocerat våld – är att blunda både för sambandet mellan hets och våld och för vårt ansvar som lagstiftare. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i motionen om att en översyn av hetslagstiftningen omgående bör igångsättas.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 27 oktober 2010

Ulf Holm (MP)

Maria Ferm (MP)

Helena Leander (MP)